

Af Lisbeth Garly Andersen, Tine Birkelund Thomsen & Sigrid Alexandra Koob

FAMILIER PÅ INTEGRATIONSYDELSE I ET MENNESKERETLIGT PERSPEKTIV

*- nogle overvejelser og problemstillinger
set ud fra et retligt perspektiv.*

Flygtninge på integrationsydelse lider store både materielle og sociale afsavn som følge af deres økonomiske situation. Det er en af konklusionerne i Institut for Menneskerettigheders rapport "Familier på integrationsydelse – en analyse af økonomi, afsavn og social eksklusion i et menneskeretligt perspektiv."

Ydelsen, der udgør 8.653 kr. om måneden per voksen forsørger, der er samlevende/gift eller 12.364 kr. for en enlig forsørger¹⁾, afføder ikke kun afsavn i forhold til mad, som det indledende citat indikerer, men også mangel på penge til medicin, nødvendig transport, skoleudstyr og vintertøj.

Herudover føler mange sig begrænsede i deres sociale liv og deres fritidsliv. Denne artikel præsenterer nogle af rapportens hovedpunkter og peger på, hvad der skal til for, at Danmark kan leve op til sine menneskeretlige forpligtelser.

På www.altinget.dk undrede man sig d. 24.11 2017 over de politikere, der ville financiere en ny bandepakke ved nedskæring af ydelser til flygtningebørn.

"Hvis vi spiser af morgenmaden, altså mig og min hustru, så er der ikke nok til resten af ugen. Så vi har valgt, at det er børnene der får det hele, og så springer vi morgenmaden over."

(Udtalelse fra en far på integrationsydelse)

FORMÅL OG METODE

Formålet med instituttets rapport er at undersøge, hvilke konsekvenser det kan have at være på integrationsydelse, herunder hvilke eventuelle afsavn familiernes økonomiske omstændigheder medfører. Vi har valgt at fokusere på, hvad der sker med familier, der forbliver på ydelsen og ikke kommer i arbejde efter en relativt kort periode. For at undersøge dette har vi gennemført både en kvalitativ undersøgelse, en økonomisk analyse og en retlig analyse.

Den kvalitative undersøgelse er baseret på 22 interviews med familier på integrationsydelse og otte interviews med kommunale medarbejdere, der i forskellige funktioner arbejder med flygtninge.

Vi har herudover helt indledningsvis interviewet og haft uformelle samtaler med en række organisationer, der arbejder med flygtninge, samt foretaget en rundringning til et antal kommuner for at drøfte deres arbejde med at modtage og integrere nyttilkomne flygtninge.

I den økonomiske analyse laver vi en række økonomiberegninger, som opgør indtægter og udgifter for forskellige familietyper og sammenholder disse. Formålet med beregningerne er at se, om indtægterne er tilstrækkelige til at dække udgifterne. Indtægterne udregnes på baggrund af de gældende regler og satser for integrationsydelsen, børne- og ungedydelse, børnetilskud samt boligstøtte. Udgifterne udregnes med afsæt i Rockwool Fondens minimumsbudgetter, der svarer til et "beskedent og nødvendigt" forbrugsniveau (Bonke og Christensen, 2016). Derudover har vi sammenholdt økonomiberegningen med den relative fattigdomsgrænse, som Danmarks Statistik har opstillet.

HVOR MANGE ER PÅ INTEGRATIONS- YDELSE OG HVEM ER DE?

Integrationsydelsen gives til personer, der ikke har været i Danmark i mindst syv ud af de seneste otte år²⁾. I praksis betyder det, at langt størstedelen af modtagerne af ydelsen er (nytilkomne) flygtninge i Danmark.

I 2017 var der omkring 20.000 husstande, hvor samtlige voksne i husstanden var på integrationsydelse.³⁾ Dertil kommer omkring 20.000 børn i alt. Det viser registerdata som Institut for Mennekerettigheder har fået adgang til.

Tallene viser, at næsten hver anden husstand på integrationsydelse har hjemmeboende, mindreårige børn (41 procent) svarende til omkring 8.000 børnefamilier på integrationsydelse i 2017 med i alt 20.000 børn. Derudover har 59 procent ingen børn, hvoraf størstedelen er enlige mænd (omkring 70 procent).

Blandt børnefamilierne er 70 procent samle-vende/gift, og 30 procent er enlige, svarende til omkring 6.000 samlevende/gift med børn og knap 2.300 enlige med børn. Blandt de enlige med børn er ni ud af 10 kvinder.

HVILKE LANDE KOMMER DE FRA OG HVOR BOR DE?

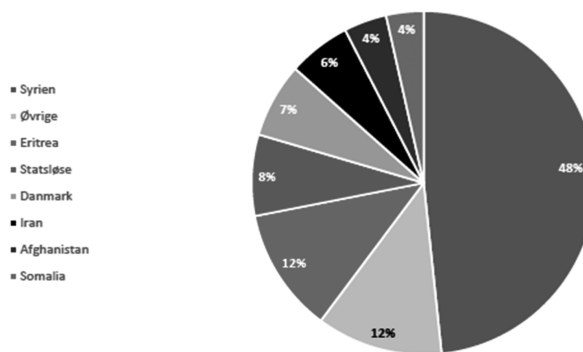
Den største gruppe af modtagere af integrationsydelse består af syriere. Gruppen udgør 48 procent. Integrationsydelsesmodtagerne fordeler sig som følger (Figur 1):

København huser 1.752 personer på integrationsydelse og er dermed kommunen med det højeste antal. Dernæst kommer Aarhus med 1.536 personer, Aalborg med 1.188, og Odense med 1.088 personer.

ØKONOMISKE KONSEKVENSER AF AT VÆRE PÅ INTEGRATIONSYDELSE

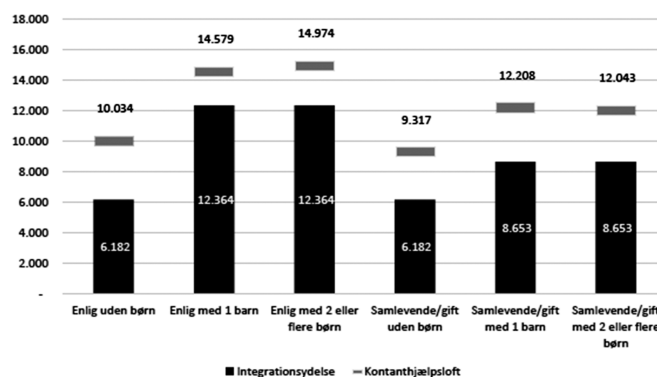
Størrelsen på integrationsydelsen afhænger af, hvorvidt man er enlig eller gift/samlevende, og hvorvidt man er forsørger. Herudover sætter kontanthjælpsloftet en øvre grænse for, hvor meget man samlet kan modtage i integrationsydelse, særlig støtte og boligstøtte. Som det fremgår af nedenstående figur 2, får f.eks. en enlig forsørger med to eller flere børn 12.364 kr. før skat om

Figur 1: Personer på integrationsydelse opdelt på statsborgerskab, procent, 2017

Kilde: Egne beregninger på baggrund af registerdata fra Danmarks Statistik.

Figur 2: Integrationsydelse og kontanthjælpsloft, kr. per måned før skat (per person), 2018

Note: Integrationsydelse og kontanthjælpsloft er opgjort for familier, der ikke er omfattet af 225-timersreglen. Kontanthjælpsloftet er for personer på integrationsydelse.

Kilde: borger.dk.

måneden og kan maksimalt samlet modtage 14.974 kr. i integrationsydelse, særlig støtte og boligstøtte om måneden (svarende til kontanthjælpsloftet for personer på integrationsydelse). Tilsvarende får et ægtepar med to eller flere børn 8.653 kr. før skat om måneden per person med et loft på 12.043 kr. per person.

INTEGRATIONSYDELSEN I FORHOLD TIL MINIMUMSBUDGETTER

For at kunne vurdere integrationsydelsens økonomiske konsekvenser kræves viden om, hvad en basal levestandard koster. Her kan vi støtte os op af Rockwool Fondens, der har udarbejdet såkaldte minimumsbudgetter. Minimumsbudgetterne er overordnet en vurdering af, hvilke forbrugsudgifter, der som minimum er forbundet med at kunne leve et "beskedent og nødvendigt" liv i Danmark, herunder et beskedent og nødvendigt forbrug af bl.a. mad, beklædning og sko, transport, kultur og fritid, boligudgifter, dagligvarer m.m. Minimumsbudgetterne er opgjort med afsæt i en række antagelser og på baggrund af priser på forskellige varer og tjenester (Bonke og Christensen, 2016).

ØKONOMIBEREGNING

Vi har lavet en økonomiberegning for en række standardiserede eksempler på forskellige familietyper, der modtager integrationsydelse.

I beregningerne opgør vi indtægter og udgifter og sammenholder disse. Formålet med økonomiberegningerne er at vurdere, hvorvidt indtægterne fra integrationsydelsen kan dække udgifterne i de forskellige familietyper. Der er mange forskellige forhold, der har betydning for en families indtægter og udgifter, og vi er derfor nødt til at gøre os nogle antagelser, når vi udregner eksemplerne. I det følgende gennemgår vi først forudsætninger for beregning af indtægter og udgifter og dernæst den samlede økonomiberegning for de standardiserede eksempler.

INDTÆGTER

Indtægterne for en familie/enlige på integrationsydelse kan bestå af *integrationsydelse*, *dansktillæg*, *boligstøtte* og *særlig støtte*⁴⁾, *børne- og ungeydelse* samt *børnetilskud*. Som nævnt afhænger *integrationsydelse* bl.a. af familietype, dvs. om man er gift/samlevende, og om man har børn.

Dansktillæg gives til personer, der har bestået en prøve i dansk. Størrelsen på *boligstøtte* bliver fastsat ud fra indkomstniveau, husleje, boligstørrelse samt familietype, men kan blive nedsat, hvis de sammen med integrationsydelse overstiger kontanthjælpsloftet. Kontanthjælpsloftet afhænger også af familietype. *Børne- og ungeydelse* samt *børnetilskud* afhænger af, hvor længe man har opholdt sig i Danmark.⁵⁾ Ud fra nugældende regler har man efter seks år optjent fuld ret til børne- og ungeydelse samt børnetilskud.

I vores standardiserede eksempler på forskellige familietyper udregner vi indtægterne ud fra følgende antagelser:

- Opholdstid i Danmark på seks måneder eller på to år. Vi ved, at langt de fleste har opholdt sig i Danmark i nul-tre år, og vi har derfor valgt at fokusere på opholdstider, der ligger inden for dette interval.⁶⁾
- Enlige forsørgere har ret til et særligt børnetilskud. Dette indebærer en antagelse om, at den anden forælder er ukendt eller gået bort.

Ingen modtager dansktillæg.⁷⁾

UDGIFTER

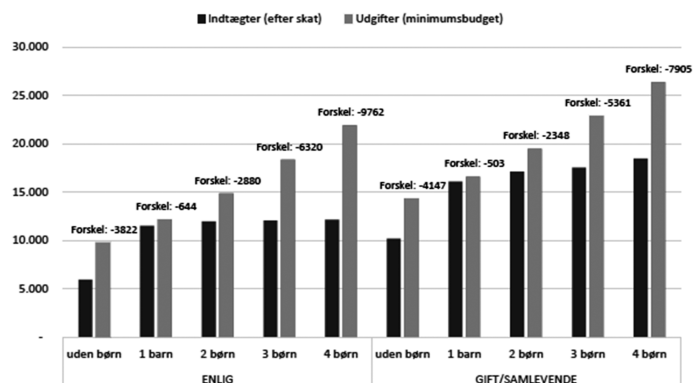
Udgifterne for en familie/enlige kan bestå af mange forskellige poster. Vi baserer vores beregninger på de udgifter, som Rockwool Fondens medtager i sine minimumsbudgetter. Rockwool Fondens minimumsbudgetter består af individspecifikke udgifter, der afhænger af familiemedlemmernes køn og alder samt familiens størrelse, samt husholdningsspecifikke udgifter, der afhænger af familiens størrelse.⁸⁾

ØKONOMIBEREGNING FOR DE STANDARDISEREDE EKSEMPLER

Vi har på baggrund af ovenstående antagelser beregnet indtægter⁹⁾ og udgifter¹⁰⁾ og sammenholdt disse for 10 forskellige familietyper: enlig uden børn, enlig med 1-4 børn, gift/samlevende uden børn samt gift/samlevende med 1-4 børn. Dette har vi gjort for to scenarier for opholdstid: 1) Familierne har været i Danmark i seks måneder, og 2) familierne har været i Danmark i to år.

Beregningerne er illustreret i figur 3 for familier, der har været i Danmark i seks måneder, og i figur 4 for familier, der har været i Danmark i to år.

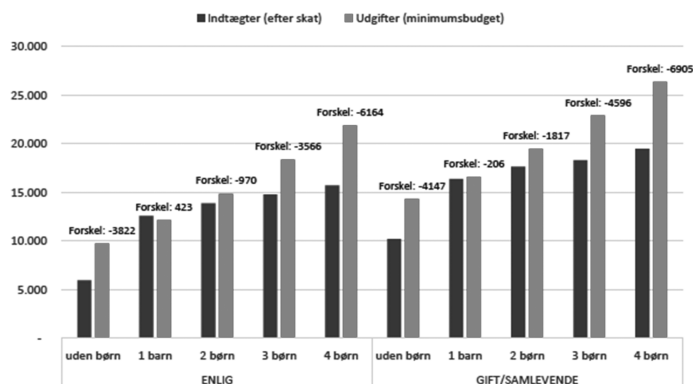
Figur 3: Indtægter og udgifter for forskellige familietyper med opholdstid på seks måneder, kr. per måned, 2018-priser

Note: Indtægter er opgjort efter skat. Alle beløb er fremskrevet til 2018-priser. Det antages, at familierne har opholdt sig i Danmark i seks måneder. Forskellen er indtægterne fratrukket udgifterne.

Kilde: Københavns Kommune, borger.dk, Rockwool Fonden og egne beregninger.

Figur 4: Indtægter og udgifter for forskellige familietyper med opholdstid på to år, kr. per måned, 2018-priser

Note: Indtægter er opgjort efter skat. Alle beløb er fremskrevet til 2018-priser. Det antages, at familierne har opholdt sig i Danmark i to år. Desuden antages det, at enlige modtager et særligt børnetilskud. Forskellen er indtægterne fratrukket udgifterne.

Kilde: Københavns Kommune, borger.dk, Rockwool Fonden og egne beregninger.

Figurene illustrerer indtægter efter skat over for de samlede udgifter, jf. Rockwool Fondens minimumsbudgetter. For stort set alle familietyperne er udgifterne større end indtægterne. Dvs. at

familierne i disse beregnede eksempler ikke har nok indtægter til at dække deres udgifter (kun i et tilfælde ligger indtægterne en smule over udgifterne). Familiernes underskud svinger fra 9.762 kr. per måned for en enlig forsørger med fire børn, der har opholdt sig i landet i seks måneder, til 423 kr. per måned for en enlig med et barn, der har opholdt sig i landet i to år. Sammenholder vi de to scenarier for opholdstiden, ser vi, at underskuddene (forskellen mellem indtægter og udgifter) er større for en opholdstid på seks måneder end for en opholdstid på to år. Det skyldes, at de familier, der har været i landet i to år, har optjent ret til 33 procent børne- og ungeydelse samt børnetilskud – mod de otte procent af børne- og ungeydelsen, som familierne har ret til efter seks måneder.¹¹⁾ Den generelle tendens er, at underskuddet vokser med antallet af børn.

I det følgende uddyber vi økonomiberegningen for et af de standardiserede eksempler med flere detaljer. Vi har valgt at præsentere et eksempel med en familie med tre børn og en opholdstid på to år, idet denne familietype repræsenterer et sted imellem de to yderligheder som er henholdsvis en enlig forsørger med et barn og en opholdstid på to år (overskud 403 kr) og en enlig forsørger med fire børn og en opholdstid på seks måneder (underskud 9.762).

EKSEMPEL: ÆGTEPAR MED TRE BØRN OG OPHOLDSTID PÅ TO ÅR

Dette beregnede eksempel tager udgangspunkt i en familie med en mor på 39 år, en far på 45 år og tre børn i alderen tre til 11 år. Derudover tager eksemplet udgangspunkt i, at familien har været i Danmark i to år. Tabel 1 opsummerer familiens økonomi opdelt på indtægter, udgifter, underskud samt forskel til Danmarks Statistiks indikator for relativ fattigdom.

Tabel 1: Økonomiberegning for et ægtepar med tre børn, kr. per måned, 2018-priser

A. Indtægter	18.296
Integrationsydelse efter skat	13.734
Boligstøtte	3.543
Børne- og ungeydelse	1.019
Udgifter (minimumsbudget)	22.892
Bolig	6.485
Supplerende boligudgifter (vand, varme, el)	1.596
Forsikring	149
Varige forbrugsgoder	554
Mad, drikke og dagligvarer	6.478
Beklædning og sko	2.168
Hygiejne og sundhed	972
Transport	2.115
Fritid og kultur	2.375
Forskel til minimumsbudget (A-B)	- 4.596
C. Relativ fattigdom (Danmarks Statistik)	23.882
Forskel til relativ fattigdom (A-C)	-5.586

Note: Alle beløb er fremskrevet til 2018-priser. Relativ fattigdom er opgjort for en familie på fem personer.

Kilde: borger.dk, Rockwool Fondens, Danmarks Statistik og egne beregninger.

Som ægtepar og forsørgere er mor og far hver berettiget til 6.867 kr. per måned efter skat. I dette eksempel rammer ægteparret ikke deres kontanthjælpsloft og får derfor udbetalt 3.543 kr. per måned i boligstøtte, som de er berettiget til. Til gengæld rammes familien af optjeningsprincippet, hvad angår børne- og ungeydelse, og har kun ret til 33,3 procent af det fulde beløb, svarende til 1.019 kr. per måned for de tre børn. I alt giver det indtægter på 18.296 kr. per måned efter skat.

Familiens samlede udgifter er opgjort efter Rockwool Fondens minimumsbudget for denne familietype, korrigeret for A-kasse, hvor det antages, at familien bor på 100 kvadratmeter til en gennemsnits-husleje for almennyttige boliger. Der er indregnet stordriftsfordele. Det giver i alt udgifter på 22.892 kr. per måned. Samlet har familien i dette eksempel et månedligt underskud på 4.596 kr. Desuden ligger familien 5.586 kr. under Danmarks Statistiks indikator for relativ fattigdom (opgjort per måned for en

familie på to voksne og tre børn). Konklusionen er, at familien ikke har indtægter nok til at dække et nødvendigt og beskedent forbrugsniveau. Familien rammes af optjeningsprincippet for børne- og ungeydelse. Havde familien fuld ret til børne- og ungeydelse, ville deres løbende underskud blive reduceret med knap 50 procent til 2.554 kr. per måned. Dette er dog stadig et betydeligt underskud på en løbende økonomi.

FAMILIERNES AFSAVN OG STRATEGIER FOR AT KLARE SIG

De kvalitative interviews med flygtningefamilier og integrationskonsulenter viser, at familierne tænker en del over, hvad de anvender deres penge til. En af de store poster på familiernes budget er naturligvis mad. For at begrænse madbudgettet er en af familiernes strategier en konsekvent jagt efter tilbud. Indkøb bliver planlagt efter, hvilke butikker der har varer på tilbud, eller hvornår varerne bliver sat ned. Kød og frugt købes f.eks. tæt på sidste udløbsdag. En mor til to siger f.eks.: ”Vi spiser ikke frugt, medmindre prisen halveres. Nogle gange er der bananer til 1 kr., der normalt koster 2,5 kr. Vi venter, til de koster 1 kr., og så går vi ind og køber.” En anden siger: ”Vi kigger på Nettos og Lidl's hjemmesider for at se, om der er nogen tilbud. Det er prisen, der bestemmer, hvad vi skal spise.” Ud over at handle i discountbutikker forsøger familierne at begrænse deres omkostninger ved at handle i særlige arabiske forretninger, der i nogle tilfælde både har billigere varer, men også varer i store mængder, f.eks. sække med ris på 10 kilo. En anden måde at begrænse forbruget er at undgå at købe varer, der ikke er nødvendige. En kvinde siger om familiens indkøb: ”Jeg ved godt, at min mand har lyst til at købe mange ting, når han handler, men mange gange beder jeg ham om kun at købe de ting, vi mangler. Så hvis vi mangler auberginer, så er det kun det. Hvis vi skal have frugt, så kigger jeg, hvad fire bananer koster, og så køber jeg fire. Det handler om at få købt lige præcis til det måltid. Lige præcis de ingredienser, der skal til.” Herudover tænker familierne på, hvad der vil mætte hele familien, så børnene f.eks. ikke skal have noget andet mad efter måltidet. En mor siger: ”Altså vi er jo seks personer, så vi sørger for at købe noget, alle kan lide og kan blive mætte af, så vi ikke skal have noget igen. Så det er som regel ris eller kartofler. Det er det nødvendige.”

Samtidig med tilbudsjagt er der hos flere familier

som nævnt en generel fokus på at købe billige varer for at minimere deres udgifter. Dette betyder f.eks. for en del af familiernes vedkommende et fravalg af kød, fjerkræ og fisk på daglig basis. En familie siger: ”Vi spiser ikke kød hver dag. En gang imellem. Måske to gange om ugen, for vi har ikke råd. Nogle gange spiser vi kylling eller andre ting, men vi spiser ikke kød hver dag. Nogle gange laver vi grøntsager uden kød. Nogle gange laver jeg dej til fladbrød, som man kan spise sammen med en kop te. Det kan være aftensmad en dag.”

Flere familier fortæller herudover, at den mad, de laver, er simpel. En familie siger f.eks., at de ”bliver mætte og spiser nok, men at kvaliteten er dårlig,” og en anden siger, at de kan spise nok, men ikke det, de gerne vil spise. En enlig ældre kvinde siger: ”Det er ikke altid, at jeg har mulighed for at købe i supermarkeder. Jeg tager til arabiske markeder, og jeg køber dåsemad. Det er billig mad.”

Flertallet af de adspurgte familier fortæller, at de får tre måltider om dagen, og at de med integrationsydelsen kan købe mad nok til familien. En familie svarer f.eks. på spørgsmålet, om der er mad nok: ”Der er ikke nogen, der går i seng sultne, men vi er ikke ligesom alle andre mennesker. Der er mange ting, vi ikke har råd til, men der er ikke nogen, der går sultne i seng.”

Flere af de interviewede familier oplever dog afsavn af basale fornødenheder i form af for lidt mad. Enkelte familier fortæller eksempelvis, at de kun spiser to måltider om dagen af økonomiske grunde. En far fortæller, at han og hans hustru springer morgenmaden over for at skabe bedre økonomisk råderum til børnene. Han siger: ”Hvis vi spiser af maden, altså mig og min hustru, så er der ikke nok til resten af ugen. Så vi har valgt, at det er børnene, der får det hele, og så springer vi morgenmaden over.” En anden far siger, at selvfølgelig vil forældrene gerne spise mad tre gange dagligt, men at det er vigtigt at bruge pengene fornuftigt. Herudover angiver flere familier, at de spiser mindre i slutningen af måneden.

Ifølge en integrationskonsulent er nogle familier meget pressede og har svært ved at få mad på bordet. Et af de eksempler, vi hører om, er en familie, der ikke havde mere mad i slutningen af måneden. Familien består af en enlig mor med syv børn. Moren havde svært ved at få økonomien til at hænge sammen, og børnene havde på det tidspunkt, hvor integrationskonsulenten bliver ringet op, ikke fået mad i flere dage. Integrationskonsulenten fortæller: ”Vi bli-

ver ringet op af den store dreng, der siger, at der ikke er noget mad i huset. Da vi tager derud, kan vi se, at der ikke er mere mad i køleskabet. De havde fået noget julehjælp, men de kunne ikke stege kødet, for de havde ingen olie. Moren havde ikke fået nogen børnepenge, og der er syv børn, der skal have mad på bordet. De fik noget overlevelshjælp, men problemet er, at det jo ikke er en enkeltstående situation. Det er et blivende problem.” Integrationskonsulenten fortæller videre, at kommunens mulighed i dette tilfælde er at tvangsfjerne børnene. Denne løsning er dog meget dyr og ifølge integrationskonsulenten heller ikke den rigtige løsning, når der i øvrigt ikke er problemer i forhold til morens relation til børnene.

Ud over mangel på mad i hjemmet hører vi også eksempler på, at børnene ikke får mad nok med i skole. En integrationskonsulent giver et eksempel på en økonomisk presset familie, der ikke gav deres børn en tilstrækkelig stor madpakke med. Det drejede sig om to søstre, hvor den største fulgte den mindste i skole. Fordi det største barn vidste, at lærerne i det mindste barns klasse fulgte mere med i indholdet i børnenes madpakker, gav hun som regel sin søster sin egen madpakke og undlod selv at tage mad med. Fordi hun ikke selv fik mad, besvmede hun en dag i skolen, hvorefter integrationskonsulenterne blev indkaldt til møde med forældrene på skolen. På mødet kom det frem, at familien ikke havde råd til at give børnene mad nok med i madpakkerne.

I erkendelsen af, at nogle familier på integrationsydelse har svært ved at købe tilstrækkeligt med mad, er et af de aktivitetshuse, vi har interviewet, begyndt at samle overskudsmad ind fra supermarkeder, som de distribuerer til familierne. En aktivitet, der er særdeles populær. Aktivitetshuset har følt sig nødsaget til at indføre ordningen, fordi familierne har behov for det. Aktivitetshuset fortæller således, at de har ændret deres primære fokus fra at være integration af familierne til at sikre familierne basale fornødenheder som f.eks. mad og varmt tøj.

TRANSPORT

Indkøb af mad og dagligvarer er den største post på budgettet, når de faste udgifter er betalt. En anden post på familiernes budget er udgifter til transport. En del familier får dækket deres udgifter til transport til sprogskole og praktikophold. Udgifter til transport herudover skal de dække selv. Ifølge interviewene er dette en udgift, som de forsøger at begrænse mest muligt. Familiernes udgifter til transport omfatter

hovedsageligt nødvendig transport i forbindelse med f.eks. lægebesøg, fritidsaktiviteter og ture ud af hjemmet. En del familier nævner den nødvendige transport som en klar belastning og noget, der presser familiernes økonomi. En far nævner f.eks., at han er blevet henvist til behandling på et sygehus, som ligger et stykke væk fra hans bopæl. Hvis han skal tage imod behandlingen, medfører det udgifter til offentlig transport, en transport, som han har svært ved at få råd til. En anden far nævner transporten til datterens bøjletandlæge som en belastning. De familier, som regelmæssigt går til sundhedskontroller eller lignende langt fra deres bopæl, er ekstra pressede, fordi der ikke kun er tale om en enkeltstående udgift, men en udgift af mere fast karakter. En far fortæller eksempelvis om sin datters behandlinger i en anden by end der, hvor de bor: ”Men der kommer også de perioder, hvor vi er maks. pressede. Vores datter er døv, så hun skal tit til speciallæge i Næstved, og det er langt væk. Så skal vi bruge mange penge på transport.” Sidst, men ikke mindst hører vi også fra nogle af de organisationer, som arbejder med at behandle traumatiserede flygtninge, at deres patienter er begyndt at udeblive fra behandlingen på grund af udgifterne til transport og et voksende økonomisk pres på familien.

MEDICIN, FYSIOTERAPI MV.

En anden post på familiernes budgetter er medicin. Nogle af de interviewede familier har ikke udgifter til medicin ud over f.eks. almindelig håndkøbsmedicin som smertestillende piller. Andre har derimod tilbagevendende og faste månedlige udgifter til receptpligtig medicin. De familier, vi har interviewet, har medicinudgifter, der varierer mellem 200 og 800 kr. om måneden. Nogle af familierne får tilskud til medicinen af kommunen eller får dækket udgifterne via enkeltydelser. Mange af familierne fortæller imidlertid, at de har fået afslag på deres ansøgninger om enkeltydelser til behandling og medicin. Flere familier nævner deres bekymring over udgifter til medicin. Andre fortæller om medicin, der er bestilt, men som de har undladt at hente. Medicin er således et basalt afsavn, som nogle familier oplever. En far fortæller, at han flere gange har søgt om tilskud til medicin, men fået afslag: ”Bl.a. lider jeg af en sygdom, så jeg har infektion i maven omkring leveren, og jeg er blevet undersøgt, og lægerne har presset på i forhold til, at jeg skal have noget medicin, men jeg har ikke råd til at købe medicinen. De kan se, at det har

udviklet sig til mit ansigt også, men jeg har ikke penge til medicinen.” En anden mand fortæller, hvordan han har fået afslag på sin ansøgning om en enkeltydelse til at dække sine omkostninger til epilepsi-medicin med begrundelsen, at ”det kun er 110 kr.”

Samtidig med at nogle helt må undlade indkøb af receptpligtig medicin, er indkøb af medicin i andre familier noget, der afvejes. En far fortæller, at de altid forsøger at prioritere børnene, også når de er syge. Han overvejer imidlertid alligevel medicinindkøb til børnene to gange: ”For mig er det hårdt, når en af mine børn eller min kone bliver syg, for jeg bekymrer mig også over, hvad der kommer af udgifter til det og medicin, der kommer på grund af den sygdom. Sidst min datter var syg, spurgte jeg ind til prisen på medicinen, før jeg købte den. [...]. Det er jeg nødt til, fordi jeg i første omgang føler mig forpligtet til at give dem noget mad at spise. Jeg har noget medicin, som jeg ikke tager, og det samme har min kone. Den medicin, vi kan holde til at undvære, det undværer vi for at prioritere børnene.”

Ud over medicin er fysioterapi eller anden delvist selvbetalt behandling en anden udgift på budgettet, som familierne har svært ved at afholde. Andre eksempler, vi hører om, er udfordringer i forhold til fx anskaffelse af briller og udgifter til fysisk træning.

INDKØB AF MØBLER, BEKLÆDNING OG ANDRE BRUGSGENSTANDE

Mange af familierne benytter muligheden for at købe genbrugsvarer. Møbler, cykler, tæpper, køkkenting købes på genbrug. Herudover benytter familierne sig af gratistilbud, f.eks. via gratissider på Facebook, lokale initiativer med indsamling og gratis distribution af møbler mv. Indkøb af nye ting holdes på et minimum. Det samme gør sig i høj grad også gældende for tøjindkøb.

LÅN SOM STRATEGI

Samtidig med at familierne forsøger at tilpasse sig de lave ydelser ved hele tiden at være bevidste om deres forbrug og forsøge at bruge mindst muligt, anvender familierne også en mere proaktiv strategi i form af forsøg på at skaffe flere penge. Strategierne er ofte kortsigtede. I interviewmaterialet er der således en række eksempler på, at familierne låner hos hinanden, låner hos familie og venner og/eller køber ting på kredit. Nogle af lånene bliver typisk tilbagebetalt, når de hver tredje måned modtager børne- og unge-

ydelse, men andre lån hober sig op til mere langsigtet gæld, hvor hensigten er afbetaling, når familien er i arbejde. En far til fire børn siger: ”Altså de første 14-15 dage indtil midten af måneden strækker vi den. Vi er stadig pressede, men vi strækker den og prøver at købe alt det, vi skal have. Så det hele er der, men de sidste to uger af måneden ... Altså hvis du spørger alle de venner, vi har, så vil de alle sammen sige, at de har givet eller lånt mig penge. Jeg skylder så mange folk penge. Jeg er blevet nødt til at låne 100 kr. dér og 200 kr. dér bare for at overleve, indtil vi når slutningen af måneden [...]. Jeg har lånt, hvis skolen eller institutioner har krævet et eller andet til børnene. Hvis børnene f.eks. skal have gummistøvler, så har jeg været nødsaget til at låne af folk. Altså institutionen presser lidt på. Det er blevet koldt, og mine børn skal have flyverdragter og gummistøvler og alle de her ting, der er brug for, men jeg kan simpelthen ikke. Jeg har ikke pengene.”

En integrationskonsulent fortæller om en enlig mor, der skulle betale et nyt sygesikringskort, der kostede 200 kr. Det var den 20. i måneden, og moren havde ikke 200 kr. tilbage til resten af måneden og kunne derfor ikke betale for det. Da integrationskonsulenten spørger, hvad familien gør resten af måneden, fortæller moren, at hun har handlet stort ind, og at hun ellers bare vil låne af nogen og betale tilbage, når hun får sin næste ydelse.

Andre har som omtalt mere kortsigtede lånestrategier i form af indkøb af varer på kredit. En far i en familie med fire børn siger: ”Den eneste ting, der kan få det til at løbe rundt, er, at vi har en bazar i nærheden, der gerne vil låne os til mad. Vi betaler dem tilbage over børnepengene, og det er den eneste måde, vi kan få det til at hænge sammen på. Altså vi køber på kredit ikke. [...] Men det giver et enormt pres, fordi mange gange har vi jo et stort beløb ude ved købmanden, og så beder han om, at vi skal betale jævnlige af på vores gæld.”

Afdragsordninger er også en strategi, som familierne benytter sig af. En sagsbehandler siger: ”Man kan sige, at de hele tiden er i gæld. Hvis der kommer en elregning, så har de ikke råd til at betale den fulde regning på 2.000 kr. Så skal de lave en afdragsaftale over tre gange, og når de så har betalt den, så kommer den nye regning. Så er der boliglån på 12.000 kr., som de efter de første to år skal starte med at betale tilbage. Som regel kan de overkomme at betale maks. 200 kr. om måneden. De kommer aldrig ud af det.”

SOCIALE AFSAVN

Udover de materielle afsavn viser interviewene, at familiernes økonomiske vilkår afføder en række sociale afsavn. Interviewene viser, at integrationsydelsen begrænser børnenes mulighed for at deltage i fritidsaktiviteter og aktiviteter i skoleregi, og at store børns arbejde kan gå ud over deres skolegang. Herudover begrænser økonomien familiernes sociale aktiviteter såsom at besøge andre eller modtage besøg.¹²⁾

HVAD SIGER GRUNDLOVEN?

Efter grundlovens § 75, stk. 2 er den, der ikke selv kan ernære sig eller sine, og hvis forsørgelse ikke påhviler nogen anden, berettiget til hjælp af det offentlige.

Højesteret har i to domme fastslået, at grundlovens § 75, stk. 2 forpligter det offentlige til at sikre et eksistensminimum for personer omfattet af bestemmelsen, samt at de ved domstolene kan få efterprøvet, om kravet er opfyldt.¹³⁾

Der er efter instituttets opfattelse ingen tvivl om, at integrationsydelsen ligger på et så lavt niveau, at det er meget vanskeligt for mange af modtagerne af integrationsydelse at få den daglige økonomi til at hænge sammen. Det gælder helt åbenbart i forhold til en almindelig levestandard i Danmark, men det gælder også i forhold til et minimumsbudget.

Vores interviews med modtagere af integrationsydelsen viser, at der blandt modtagere af integrationsydelsen findes personer, der lider svære afsavn og må undlade at afholde nødvendige udgifter til f.eks. medicin og tandlægebehandling, ligesom der er personer, som i nogle tilfælde ikke har penge nok til mad. Instituttet har ligeledes mødt familier, der er afhængige af lån og/eller hjælp fra private personer og frivillige organisationer, fordi de ikke får tilstrækkelig støtte fra det offentlige.

Det må derfor efter instituttets vurdering antages, at der i Danmark lever personer, der ikke kan ernære sig og sine, og som ikke modtager den offentlige hjælp, der er nødvendig for uden yderligere privat hjælp at kunne leve på et eksistensminimum. Det vil navnlig være tilfældet for nyttilkomne enlige eller par med to eller flere børn, dels fordi integrationsydelsen – trods de højere udgifter – ikke er højere for familier med mere end ét barn, dels fordi de nyttilkomne endnu ikke har optjent (fuld) ret til børne- og ungeydelse samt børnetilskud.

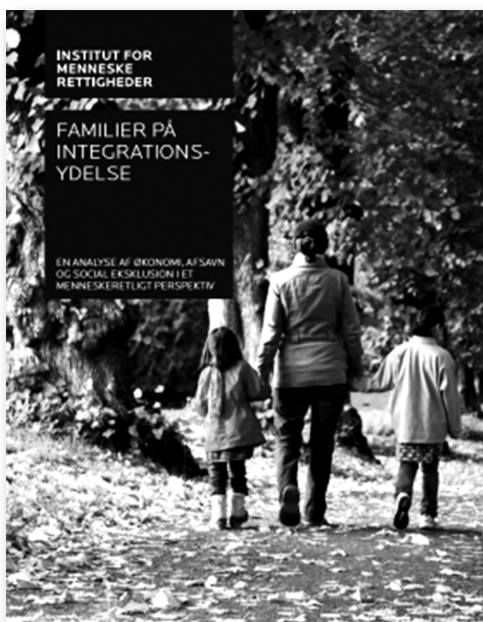
ANBEFALINGER

På baggrund af undersøgelsen anbefaler vi, at børnefamilierne sikres et eksistensminimum f.eks. via supplerende ydelser til de familier, der er mest udsatte økonomisk. Vi anbefaler herudover at der indføres et retskrav på tilskud til nødvendige udgifter til sygebehandling, medicin mv. Vi anbefaler endelig, at regeringen og kommunerne sørger for, at der er tilstrækkeligt billige permanente boliger, som kan anvises til familier med lave indkomster, og at udviklingen på området følges.

Lisbeth Garly Andersen er antropolog og chefkonsulent på Institut for Menneskerettigheder.

Tine Birkelund Thomsen er jurist og specialkonsulent på Institut for Menneskerettigheder.

Sigrød Alexandra Koob er økonom og ph.d. studerende og ansat på Institut for Menneskerettigheder

NOTER:

1. I et lovforslag (Lovforslag nr. L140 Lov om ændring af udlændingeloven, integrationsloven, repatrieringsloven og forskellige andre love) fremsat januar 2019 af Udlændinge- og Integrationsministeren foreslås det, at integrationsydelsen ændrer navn til selvforsørgelses- og hjemrejseydelse og overgangsydelse, og at ydelsen samtidig nedsættes for forsørgere, når der er optjent ret til den halve børne- og ungeydelse, dvs. efter 36 måneders ophold i Danmark.
2. Pr. 1. januar 2019 er opholdskravet ændret til ni ud af de seneste 10 år, og der er samtidig vedtaget et krav om beskæftigelse på mindst 2½ år.
3. Populationen følger jobindsats.dk (Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering), der opgør antal personer på integrationsydelse som personer, der i kortere eller længere tid har modtaget integrationsydelse inden for den viste periode. Populationen omfatter derfor personer, der i det givne år har været på integrationsydelse i minimum fire uger. Desuden skal personerne være bosiddende i Danmark ved udgangen af året. Populationen på familieniveau omfatter husstande, hvor samtlige voksne opfylder disse kriterier.
4. I denne undersøgelse ser vi bort fra særlig støtte. Særlig støtte forudsætter, at man har været ude for en social begivenhed, f.eks. arbejdsløshed, sygdom eller skilsmisse, og vi antager, at dette ikke er tilfældet i vores standardiserede eksempler.
5. Alle familier med børn har ret til at modtage børne- og ungeydelse. Derudover kan enlige forsørgere modtage børnetilskud. Børnetilskuddet består af et beløb per barn samt et samlet beløb uanset antallet af børn. Derudover kan man som enlig få et særligt børnetilskud, hvis barnets far er ukendt, eller hvis en af forældrene er gået bort. Udlændinge (som ikke er statsborgere i et EU-/EØS-land) skal have haft fast bopæl i Danmark i minimum et år, før de kan ansøge om børnetilskud (opholdskrav).
6. Det har dels betydning for beregning af børne- og ungeydelse samt børnetilskud, jf. optjeningsprincippet og opholdskravet, dels betyder det, at ingen af børnefamilierne er omfattet af 225-timersreglen.
7. Som nytilkommen flygtning vil man som udgangspunkt ikke opfylde kravene for at modtage dansktillæg. For at modtage dansktillæg skal man have bestået Prøve i Dansk 2, FVU trin 2, tilsvarende eller en højere prøve i dansk.
8. Vi baserer derfor vores beregninger på samme antagelser som Rockwool Fonden, men medtager ikke udgifter til A-kasse, som vi antager personer på integrationsydelse ikke betaler til.
9. Indtægter for de forskellige familietyper er udregnet bl.a. ved hjælp af telefonisk rådgivning fra Finansministeriet, Beskæftigelsesministeriet samt Udbetaling Danmark.
10. Minimumsbudgetter for de forskellige familietyper er udregnet bl.a. ved hjælp af rådgivning fra Rockwool Fondens Forskningsenhed.
11. Enlige forsørgere, der har opholdt sig i landet i mindre end et år, kan ikke modtage børnetilskud, jf. opholdskravet.
12. Se "Familier på integrationsydelse – en analyse af økonomi, afsavn og social eksklusion i et menneskeretligt perspektiv" for en nærmere udfoldelse heraf.
13. Se Ugeskrift for Retsvæsen 2006.770H og 2012.1761H.

LITTERATUR:

Bonke og Christensen (2016): Minimumsbudget for forbrugsudgifter – hvad er det mindste man kan leve for? Rockwool Fondens Forskningsenhed.